

OKUMA KÜLTÜRÜNE KATKILARI BAKIMINDAN TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ RESİMLEMELERİ (İLLÜSTRASYONLARI)

(ILLUSTRATIONS IN TURKISH COURSEBOOKS WITH REGARD TO ITS
CONTRIBUTION TO READING CULTURE)

Özay KARADAĞ¹

ÖZET

Bir toplumda okuma kültürünün en önemli göstergesi, okumanın gündelik yaşamın pratikleri arasında yer almasıdır. Eğitim-öğretim sürecinde edinilen okuma becerisinin gündelik yaşamın pratikleri arasına girmesi, kişinin okuma alışkanlığına işaret eder. Çocukların okuma alışkanlığı kazanma ihtimalleri çevrelerinde oluşan okuma kültürünün zenginliği ile doğru orantılıdır. Birçok başka değişkenle birlikte, çocukların çevrelerinde okuma görüntüleri ile karşılaşmaları, aileleri ya da çevredeki diğer kişilerin okuma yaşantılarını paylaşmaları okuma alışkanlığı kazanmalarında önemli rol oynar. Türkçe ders kitaplarındaki resimlemeler (illüstrasyon), metinlere bağlı olarak, gündelik yaşamın birçok farklı yönünü yansıtmaktadır. Metnin anlaşılması bakımından önem taşıyan görsellerin okuma kültürünü destekleyecek nitelikte hazırlanması mümkündür. Ancak, Türkçe ders kitaplarının resimlemelerinde dikkat çeken nokta, farklı yaşam alanlarına ait okuma görüntülerinin sayısının son derece düşük olmasıdır. Bu çalışmanın amacı Türkçe ders kitaplarında yer alan görsellerin okuma kültürünü ne oranda desteklediğini ortaya koymak, öğrencilerde okuma alışkanlığını geliştirmek için Türkçe ders kitaplarının niteliklerini tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe ders kitabı, illüstrasyon, okuma kültürü, okuma alışkanlığı, gündelik yaşam.

ABSTRACT

The most important indication of reading culture in a society is that reading activity takes place among routines of daily life. If reading skill; which is gained through educational process, becomes the routines of daily life, it can be called as a reading habit. The possibility of a child of gaining a reading habit is directly proportional with the richness of reading environments. Along with many variables, it plays an essential role in gaining reading habit that children meet reading images around themselves and share their experiences of their parents or others. The illustrations related to texts in Turkish course books reflect various ways of daily life. It is possible to be prepared these illustrations -which has an importance in understanding texts -with characteristics that support reading culture. However, the striking point in Turkish course books is that the number of reading images in different reading environment is very small. The aim of this study is to explore to what extent the illustrations used in course books support reading culture and to discuss the qualifications of Turkish course books in order to enhance reading habits of students.

Keywords: Turkish course books, illustrations, reading culture, reading habit, daily life.

¹ Yrd. Doç. Dr., Düzce Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü. **E-posta:** ozaykaradag@gmail.com

GİRİŞ

Okuma, çoğunlukla eğitim sürecinde kazanılan bir beceridir. Kendiliğinden, çevresindeki kişileri gözlemleyerek, okuma öğrenen çocuklar varsa da bunların sayısı sınırlıdır. Okuma becerisi, bir öğreticinin rehberliğinde ve belli bir zaman aralığında kazanılır ve eğitim sürecinde de geliştirilmesi hedeflenir.

Okuma, kültürün en önemli unsurlarından biri olmanın yanında, kişinin kültürlenmesini sağlayan vazgeçilmez bir araçtır. Manguel (2004: 92) okumanın önemini “*Okumayı öğrenmek, okuryazar her toplumda bir tür üyeliğe kabul törenidir; bağımlılık ve eksik iletişim konumundan töresel bir çıkış yoludur. Okumayı öğrenen çocuk toplumun ortak belleğine kitaplar aracılığıyla katılır, dolayısıyla ortak geçmişi tanır ve her okuma ile bu geçmişi az ya da çok yeniler.*” şeklinde belirlemektedir. Gerçekten de okuma, mekânsal olarak insana bağımlı olma durumunu ortadan kaldırır ve çocuğun yazı ile kaydedilen toplumsal belleği özgürce kazanmasına aracılık eder. Çocuk, okuma yoluyla, başka insanların üretimi olan okunabilir içeriklere, bireysel ihtiyaçlarına ve tercihlerine göre, istediği zamanda ve şartta ulaşır. Elde ettiği içeriği, yine okuma vasıtasıyla doğrularak, kabul etme ya da reddetme şansına ekonomik bir şekilde sahip olur.

Okuma becerisinin edinilmesi, çoğunlukla bir öğretici rehberliğine muhtaç iken, okuma alışkanlığının kazanılmasında kültürün belirleyici bir yeri bulunmaktadır. İnsanın sosyalleşmesi, içine doğduğu kültürün unsurlarını bazen farkında olmadan, bazen de gözlem yoluyla kendi yaşamına aktarıp tekrarlamasıyla gerçekleşir. Çocuğun, çevresinde okuma gündeminin bulunması, ailesinin ve etkileşimde bulunduğu diğer insanların okuma alışkanlığına sahip olması, iletişim araçları vasıtasıyla karşılaştığı içeriklerin okuma kültürünü desteklemesi, okuma alışkanlığı kazanmasına katkıda bulunur.

Anlama ile ilgili kişisel ihtiyaçların karşılanmasında verimli bir kanal olan okumanın alışkanlık haline dönüşmesi için toplumda okuma kültürünün olması, dolayısıyla *gündelik yaşamın* (Esgin, 2012) pratikleri arasında yer alması gerekir. Alışkanlık, yaşamda belli bir ritim ile tekrarlanan davranışlar için kullanılan bir kavramdır. Günlük hayattaki okumaların önemli bir bölümü zorunlu olarak gerçekleşir. Okuma alışkanlığına işaret edecek okumalar zorunluluklar dışında daha çok kişisel tercihlerin sonucu olarak gerçekleşenlerdir.

Eğitim sürecinde, öğrencilere okuma alışkanlığının kazandırılması ve geliştirilmesinde en büyük sorumluluk Türkçe dersine düşmektedir. Türkçe öğretiminin amaçları arasında öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırmak yer alır. Türkçe Öğretim Programı'nın (2006: 4) **Genel Amaçlar** başlığı altında “*Seviyesine uygun eserleri okuma; bilim, kültür ve sanat etkinliklerini seçme, dinleme, izleme alışkanlığı ve zevki kazanmaları*” (MEB, 2006) maddesi yer almaktadır. Bu madde

okuma becerisinin bir alışkanlık haline dönüştürülmesini hedeflemektedir. Programın (2006: 6) **Okuma** başlığı altında “*Programda okuma öğrenme alanıyla, öğrencilerin günlük hayatlarında karşılaştıkları yazılı metinleri doğru, akıcı bir biçimde ve uygun yöntemleri kullanarak okuyabilmeleri, okuduklarını değerlendirip eleştirel bir bakış açısıyla yorumlayabilmeleri ve okumayı bir alışkanlık haline getirebilmeleri amaçlanmıştır.*” açıklaması yer almaktadır. Bu açıklamayla da okuma alışkanlığına açık bir vurgu yapılmıştır. Programın (2006: 29) düzenlenmesinde kazanımlar amaçlar altında sınıflanmıştır ve bu amaçlardan biri de **Okuma alışkanlığı kazanma**’dır. Okuma öğrenme alanındaki 53 kazanımdan 9’u okuma alışkanlığı kazanma amacı altında yer almıştır ve bu kazanımlar okuma kazanımlarının yaklaşık %20’sine karşılık gelmektedir.

Türkçe dersinin amaç ve kazanımlarına ulaşmak için ders kitaplarının, kitapları oluşturan metinlerin ve metinlerin anlaşılabilirliğini kolaylaştırmak için kullanılan resimlemelerin önemli bir yeri vardır. Ders kitabı, Türkçe eğitiminde temel eğitim ortamıdır ve mevcut uygulamada bir okuma kitabı niteliği taşımaktadır. Ders kitaplarında yer alan metinler, eğitim-öğretime aracılık etmektedir. Öğrencilerin okuma alışkanlığı kazanması ve okuma kültürünün geliştirilmesi açısından da ders kitaplarının nitelikleri önem taşımaktadır. Bu çalışmada 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan resimlemelerin okuma alışkanlığına ve dolayısıyla okuma kültürüne katkıları ele alınmıştır.

Ders Kitaplarında Resimleme-Okuma Kültürü İlişkisi

Ders kitaplarındaki resimler ve resimlerin sanatsal nitelikleri öğrencinin okuma-anlama sürecine etki etmektedir. Kitaplardaki resimlemeler öğrencilerin metnin içeriğine daha kolay odaklanmalarını ve anlamı daha hızlı elde etmelerini sağlamaktadır. Smith, (1960: 29-30) kitapların resimlenmesinin önemini şu şekilde açıklamaktadır:

“Resimlemeler, basılı malzeme (metin) ile tasvir edilen durum ve eylem tarafından yaratılan ortama dair çabuk bir kavrama ve organizasyon vererek okumadaki kavramaya ait motivasyonu güçlendirir. Eğer bir kitap resmedilmemişse, okur sözlü semboller aracılığıyla idrak ederek kitaptaki olaylara ve durumlara kendini atar ve yeniden yapılandırır. Sanatsal resimlemeler bu düzenlemeyi hızlandırır ve kelimelere, okuyucunun sınırlı düzeyiyle geliştiremeyeceği çabuk bir anlam verir.”

Türkçe ders kitaplarındaki resimlemeler, metin türlerine ve temalara göre şekillenmektedir. Kitaplarda zorunlu olarak yer verilecek metinlerin türleri ile temaları Türkçe Dersi Öğretim Programı (6, 7, 8. Sınıflar)’nda (MEB, 2006: 57-61) belirlenmiştir. 6. sınıfta, “*şiir, hikâye, anı, masal, fabl, deneme, tiyatro, mektup*”; 7. sınıfta “*şiir, hikâye, anı, deneme, sohbet (söyleşi), gezi yazısı, biyografi*” ile 8. sınıfta “*şiir, hikâye, anı, makale, roman, deneme, sohbet (söyleşi), eleştiri, destan*” ders kitaplarında yer verilmesi gereken zorunlu türlerdir (MEB, 2006: 57). Kitaplarda, bunlar dışında farklı türlere yer verilerek öğrencilerin farklı türlerde

metinlerle karşılaşmalarının sağlanması istenmektedir. Programa göre (MEB, 2006: 58-61) her sınıf düzeyinde 6 temanın ele alınması ve metinlerin “Atatürk, sevgi, millî kültür, toplum hayatı, okuma kültürü, iletişim, hak ve özgürlükler, kişisel gelişim, bilim ve teknoloji, alışkanlıklar, zaman ve mekân, duygular, doğa ve evren, güzel sanatlar, kavramlar ve çağrışımlar” temalarından seçilmesi gerekmektedir.

Türkçe ders kitaplarına seçilecek metinler, tema ve tür bakımından geniş bir yelpaze oluşturmaktadır. Bu anlamda gündelik yaşama ilişkin birçok durumun metinlerde yer alması, dolayısıyla metin resimlerinde gündelik pratiklerin canlandırılması söz konusudur. Bu açıdan gündelik yaşamın unsurlarından birisi olarak okuma ve okumaya ilişkin anlamların metinlerde yer alması, metinlerin resimlemesine de okuma görüntülerinin yansımaları beklenen bir durumdur. Örneğin, metinlerde kahramanların okuma alışkanlıklarına ya da genel olarak okumaya ve önemine ilişkin yapılan göndermeler, ders kitabının okuma kültürünü destekleyecek resimler içermesini gerektirmektedir.

Öğrencilerin Türkçe ders kitaplarında farklı yaşam alanlarında gerçekleşen okuma görüntüleri ile karşılaşmaları, okuma farkındalığı kazanmalarına yardımcı olabilir. Resimler yoluyla bilinçaltına gönderilecek mesajlar okuma alışkanlığını destekleyebilir. Metinlerde zıt bir anlam aktarılmadığı sürece, ev, park, otobüs, tren vb. yaşam alanları resmedilirken kitap okuyan insan görüntülerine yer verilmesi, kişiler resmedilirken ellerinde gazete, dergi, kitap vb. okuma materyallerinin bulunması, bilinçaltına okuma alışkanlığını destekleyecek bir mesaj olarak ulaşacaktır.

YÖNTEM

Okuma kültürü açısından ders kitaplarındaki resimlemelerin incelendiği bu çalışmanın deseni betimsel analizdir. Araştırmada, Türkçe dersinin eğitim ortamlarından olan 6, 7 ve 8. sınıf ders kitapları, doküman incelemesi tekniği ile incelenmiştir.

Çalışma, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan ve 2012-2013 eğitim-öğretim yılında yürürlükte olan 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitapları ile sınırlandırılmıştır. Türkiye’deki okul sistemi 2012-2013 eğitim-öğretim yılından itibaren 4+4+4 şeklinde düzenlenmiş olmasına rağmen öğretim programlarında bir düzenlemeye gidilmemiştir. Ortaokula dâhil edilen 5. sınıflarda Türkçe Dersi Öğretim Programı (1-5. Sınıflar) (MEB, 2005) kullanılırken 6, 7, 8. sınıflarda Türkçe Dersi Öğretim Programı (6, 7, 8. Sınıflar) (MEB, 2006) geçerlidir. Her iki program, programlama tekniği, öğrenme alanları ve kazanımları bakımından farklılıklar göstermektedir. Bu sebeple, çalışmada 5. Sınıf Türkçe ders kitabı değerlendirmeye alınmamıştır.

Çalışmada, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan resimlemeler incelenerek okuma kültürü ile ilişkilendirilebilecek olanlar belirlenmiştir. Resimlerin belirlenmesinde, doğrudan okuma eylemini göstermesi ile birlikte, herhangi bir açıdan okumayı çağrıştırmaları

yeterli görülümüştür. Örneğin, tek başına bir kitabın, herhangi bir yaşam alanında kitap okuyan bir insanın, elinde gazetesi bulunan veya masasında ya da çevresinde kitap bulunan bir kişinin resminin okuma kültürünü desteklediği düşünülmüştür.

Verilerin çözümlenmesinde anlamsal içerik analizi tekniğine başvurulmuştur. Okuma kültürünü destekleyen resimlemelerin hangi tema ve metin içinde yer aldığı belirlenerek, resimlerin içerikleri açıklanmıştır. Bulgular, sınıf düzeylerine göre tablolar halinde gösterilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

a. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabına İlişkin Bulgular ve Yorum

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (MEB, 2012a) 126 sayfadan oluşmaktadır. Ders kitabında “Okuma Kültürü, Atatürk, Sevgi, Duygular, Zaman ve Mekân, Doğa ve Evren” temaları bulunmaktadır. Her temada 3 ana metin ile birlikte 2 serbest okuma metni bulunmaktadır. Kitapta toplam 18 hedef metin, 12 serbest okuma metni yer almaktadır. Metinler, kitapta 9-121 sayfaları arasındadır ve metinlerin bulunduğu sayfaların tamamı görsel unsurlarla desteklenmiştir.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda okuma kültürü ile ilişkilendirilebilecek resimlere ilişkin bulgular Tablo 1’de gösterilmiştir:

Tablo 1. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Okuma Kültürünü Destekleyen Resimler.

TEMA	METNİN ADI	SAYFA	OKUMA GÖRÜNTÜSÜNÜN İÇERİĞİ	
Okuma Kültürü	Kütüphane	10	Kulübe şeklinde yığılmış kitaplar ve önünde kitap okuyan bir yetişkin ve üç çocuk.	
		11	Kitaplar arasında üç çocuk.	
		12	Bir Kitap Üzerinde Miki Mause’un ve Don Kişot ile diyalogu.	
	Çocuk Kitaplığında Sabah Tartışması	13	Bir kitaplık önünde çocuk kitabı kahramanları.	
		14	Bir kitaplık üzerinde ve önünde çocuk kitabı kahramanları.	
		15	Bir kitaplık üzerinde ve önünde çocuk kitabı kahramanları.	
		17	Çocuk odası, kitaplık ve yatağında kitap okuyan bir çocuk.	
		Canım Kitap	18	Uçuşan kitaplar.
			19	Parkta, bir bankta oturan ve kitap okuyan bir çocuk.
		Kitap	20	Çok büyük bir kitabı karıştıran çocuk.
Vitrindeki Masal Kitabı	21	Kitapçı dükkanının vitrinine bakan iki çocuk.		
Atatürk	Atatürk’ten Anılar	24	Elinde kitaplarla mutlu olan iki çocuk.	
		34	Sınıfta kitap okuyan öğrenciler.	
	37	Atatürk’ün masa başında bir belgeyi okurkenki görüntüsü.		
100. Yıl Atatürk Marşı	38	Atatürk’ün bir balkonda belge okurkenki görüntüsü.		
Sevgi	Eskici	47	Trende elinde gazete olan bir adam.	

6. sınıf ders kitabında okuma kültürü ile ilişkilendirilebilecek 16 resim, 3 tema altındaki 8 metinde yer almaktadır. Resimlerden 13’çizim, 3’ü fotoğraftır.

Okuma görüntülerinin en sık kullanıldığı tema “Okuma Kültürü”dür. Okuma kültürü temasındaki bütün metinlerde okuma kültürüyle ilişkili resim bulunmaktadır. Okuma kültürü temasında fotoğraf kullanılmamıştır. Resimlerin tümü çizimdir. Okuma kültürü temasında yer alan 12 resimden 9’unda kütüphane ya da kitaplık bulunmaktadır. Okuma kültürü açısından kitaplık ya da kütüphane görüntüleri kuşkusuz çok önemlidir. Ancak okuma kültürü temasında yer alan resimlerin büyük bölümünde “Okuma kütüphanede ya da kitaplığın bulunduğu bir yerde gerçekleşir.” anlamının aktarılması, okuma eylemini mekânla sınırlandırmaktadır. Ders kitaplarının tasarımında, kitaplık ve kütüphane görüntüleri ile birlikte okuma kültürünü destekleyecek farklı yaşam alanlarının resimleri kullanılmalıdır. Bu açıdan “Canım Kitap” metni için oluşturulan “Parkta, bir bankta oturan ve kitap okuyan bir çocuk.” resmi olumlu bir örnektir. Resim, farklı bir yaşam alanı olarak parklarda kitap okunabileceği anlamı aktardığı için önemlidir.

Atatürk temasında 2 metinde 3 okuma görüntüsü içeren fotoğraf yer almaktadır. Bunlardan 2’sinde “Atatürk bir masa başında ve bir balkonda elindeki belgeyi okurken” gösterilmektedir. Bir resimde de “sınıf ortamında kitap okuyan öğrenciler” yer almaktadır.

Sevgi temasında *Eskici* metni için kullanılan resimlerden birinde hikâye kahramanı Hasan’la birlikte trende seyahat eden bir adamın elinde gazete bulunmaktadır. Resim, örtük olarak seyahat sırasında kitap ya da gazete okunabileceği anlamı aktarması açısından olumlu olarak değerlendirilmiştir.

b. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabına İlişkin Bulgular ve Yorum

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (MEB, 2012b) 128 sayfadan oluşmaktadır. Ders kitabında “İletişim, Atatürk, Kavramlar ve Çağrışımlar, Milli Kültür, Doğa ve Evren, Toplum Hayatı” temaları bulunmaktadır. Her temada 3 hedef metin ile birlikte 2 serbest okuma metni bulunmaktadır. Kitapta toplam 18 ana metin, 12 serbest okuma metni yer almaktadır. Metinler, kitapta 9-125 sayfaları arasındadır ve metinlerin bulunduğu sayfaların tamamı görsel unsurlarla desteklenmiştir.

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda okuma kültürü ile ilişkilendirilebilecek resimlere ilişkin bulgular Tablo 2’de gösterilmiştir:

Tablo 2. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Okuma Kültürünü Destekleyen Resimler.

TEMA	METNİN ADI	SAYFA	OKUMA GÖRÜNTÜSÜNÜN İÇERİĞİ
Atatürk	Unutulmayan Hafta	33	Kütüphanede kitap okuyan çocuklar
	Atatürk ve Türk Tiyatrosu	40	Atatürk ile ilgili bir kitabı okuyan bir adam.
Kavramlar ve Çağrışımlar	İyimserlik, Kötümserlik	61	Yatakta çocuğuna kitap okuyan bir kadın.
Millî Kültür	Bol Deyimli Bir Yazı	84	Bir kazandaki kitapları karıştıran çocuk ve ön planda elindeki çiçekle birlikte kitabı koklayan kadın.

7. sınıf ders kitabında okuma kültürü ile ilişkili olabilecek resimler sadece 4 tanedir. Bu resimlere 3 temada rastlanmaktadır. Okuma görüntüsü içeren resimlerden 3'ü çizim, 1'i fotoğraftır. 7. sınıf ders kitabının bütün sayfalarında resim bulunduğu düşünüldüğünde bu değer oldukça düşüktür.

Atatürk temasında iki okuma görüntüsü yer almaktadır. Bunlardan “*kütüphanede kitap okuyan çocuklar*” çizim, “*Atatürk hakkında bir kitabı okuyan adam*” resmi ise fotoğraftır.

Kavramlar ve Çağrışımlar temasında “*yatakta çocuğuna kitap okuyan anne*” resmi okumayı aile arasında paylaşılan bir eylem olarak göstermesi bakımından önemlidir.

Millî Kültür temasında metnin içinde doğrudan okuma becerisine gönderme olmamasına rağmen, “*Bir kazandaki kitapları karıştıran çocuk ve ön planda elindeki çiçekle birlikte kitabı koklayan kadın.*” resmi, metnin anlamına göre deyimlere ulaşılabilecek kaynak olarak kitapları işaret etmektedir.

c. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabına İlişkin Bulgular ve Yorum

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı (MEB, 2012c) 119 sayfadan oluşmaktadır. Ders kitabında “*Zaman ve Mekân, Atatürk, Millî Kültür, Toplum Hayatı, Bilim ve Teknoloji, Kişisel Gelişim*” temaları bulunmaktadır. Her temada 3 hedef metin ile birlikte 2 serbest okuma metni bulunmaktadır. Kitapta toplam 18 hedef metin, 12 serbest okuma metni yer almaktadır. Metinler, kitapta 9-116 sayfaları arasındadır ve metinlerin bulunduğu sayfaların tamamı görsel unsurlarla desteklenmiştir.

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda okuma kültürü ile ilişkilendirilebilecek resimlere ilişkin bulgular Tablo 3'te gösterilmiştir:

Tablo 3. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Okuma Kültürünü Destekleyen Resimler.

TEMA	METNİN ADI	SAYFA	OKUMA GÖRÜNTÜSÜNÜN İÇERİĞİ
Atatürk		29	Atatürk bir masada kitap okurken.
	Atatürk ve Bilim	31	Atatürk bir masada belge okurken.
	Atatürk'te Millet Sevgisi	33	Atatürk bir masada belge okurken.
	Gazi	35	Atatürk bir çocuğa kitap okurken.
Millî Kültür	Mehmet Âkif ve Safahat'ı Okumak	50	Sınıfta farklı eserler/belgeler okuyan öğrenciler.
		51	Duvar gazetesi hazırlayan bir öğrenci.
Kişisel Gelişim	Bir Şey Olmak Çok Şey Olmak	116	Mektup okuyan çocuk.

8. sınıf ders kitabında okuma kültürü ile ilişkili 7 resim bulunmaktadır. Bu resimlere 3 temada rastlanmaktadır. Okuma görüntüsü içeren resimlerden 1'i çizim, 6'sı fotoğraftır.

8. Sınıf ders kitabında okuma kültürü ile ilişkili olabilecek resimlerden 4'ü Atatürk temasında yer almaktadır. Resimlerin tamamı fotoğraftır. Resimlerden 3'ünde “*Atatürk bir masada kitap/belge okurken*” görülmektedir. Dördüncü resimde “*Atatürk küçük bir çocuğa kitap okurken*” görülmektedir.

Millî Kültür temasında, okuma kültürü ile ilişkili olabilecek 2 fotoğraf kullanılmıştır. Resimlerin birinde bir “*sınıf ortamında kitap okuyan öğrenciler*” bulunmaktadır. Diğer resimde ise okuma kültürü açısından anlamlı olan “*duvar gazetesi hazırlayan bir öğrenci*” görülmektedir.

Kişisel Gelişim temasında çizim olan bir okuma görüntüsü yer almaktadır. Bu resimde metnin anlamına uygun olarak babasından gelen “*mektubu okuyan bir çocuk*” görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Okuma kitabı niteliğinde olan 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarının bütün sayfalarında resimleme/illüstrasyon kullanılmaktadır. Kitapların tasarımında çizim resimler ve fotoğraflar kullanılmıştır. Görsel unsurlarda kullanılan ve okuma kültürünü destekleyen, böylelikle öğrencilerin okuma alışkanlığı kazanmasına yardımcı olabilecek resim ve fotoğrafların sayısı 27'dir. 6. Sınıf ders kitabında 16, 7. Sınıf ders kitabında 4 ve 8. Sınıf ders kitabında 7 resim okuma kültürünü destekler niteliktedir. Kitaplarda, *çocuk odası, park, kitapçı dükkânı, sınıf, balkon, tren, kütüphane* gündelik pratiklerin gerçekleştiği farklı yaşam alanları olarak yer almıştır.

Ders kitaplarının her sayfasında resimlemelerin bulunduğu, 6. Sınıf ders kitabında “*Okuma Kültürü*” temasına yer verildiği düşünüldüğünde, okuma kültürünü destekleyen resimlerin sayısı son derece yetersizdir. Resimlere okuma kültürü ile ilişkilendirilebilecek unsurların girmemesi kültürümüzün kitaba ve okumaya bakış açısını ortaya koymaktadır. Ungan (2008) okuma alışkanlığımızın kültürel altyapısını ele aldığı çalışmasında, çeşitli araştırmaları örnek göstererek Türk insanın yeterince okumadığını belirtmekte, bunun da esas olarak kültürel altyapımızla ilgili olduğunu ileri sürmektedir. Tarihsel süreçte, okumanın gündelik yaşamın pratikleri arasına girmemiş olması, insanların günlük hayatta okuma görüntüleri ile karşılaşma oranını düşürmektedir. Bu sonuç doğal olarak ders kitapları için oluşturulan resimlemelerde okuma kültürünü destekleyecek unsurların sınırlı kalmasına sebep olmaktadır.

Bir kitapta resimleme/illüstrasyonların yer alması son derece önemlidir. Smith (1960: 46) düşünmenin evriminde sanat (*resimleme*) ve yazının birbirini tamamladığını ve karşılıklı gelişmelerine katkıda bulunduğunu belirterek, okuyucunun yazılı kelimelerdeki anlamını, bu kelimelerin onun için gerçek kavramsal deneyimler ya da çağrışımlar yarattığı oranda kazanabileceğini belirtmektedir. Bu açıdan kitaplardaki görsel sanatlar/resimlemeler, okuyucunun kitabın karakteristiğine dair farkındalığını hayati anlamları vurgulayarak, belirli değerleri işaret ederek ve genelde yazarın konuya dair tutumunu yansıtarak

keskinleştirir (Smith, 1960). Resimlemelerin yer aldığı metinleri okuyan okuyucular, anlamı elde etmek için resimlerden faydalandıklarından bu tür metinlerin hatırlanma oranı daha yüksektir (Hayes ve Readence, 1983).

Ders kitapları açısından resimlemelerin daha da özel bir yeri bulunmaktadır. Özellikle ilköğretim ve ortaokul öğrencileri, okuma alışkanlığı edinme sürecinde olduklarından, kitapların ve kitaplarda yer alan resimlerin okumaya karşı tutumlara etki edeceği açıktır. Ders kitaplarındaki resimlerin sanatsal niteliklerinin yanında okuma kültürünü desteklemesi öğrencilerin okuma alışkanlığı kazanmasına yardımcı olacaktır. Bu açıdan farklı yaşam alanları resimlenirken okuma kültürünü geliştirecek, okuma eylemi, kitap ve diğer okunabilir içeriklerin canlandırmalarda bulunmasına dikkat edilmelidir.

Belirli bir toplumda okuma kültürü yaratmak ve geliştirmek için okuldaki okuma ortamının farklı yaşam alanlarına özellikle de eve taşınması gerekmektedir. Böylelikle okuma imajı/görüntüsü okul odaklı olmaktan çıkacaktır (Doiron ve Asselin, 2011). Okumanın ders kitaplarında okul, kitaplık ya da kütüphane görüntüleri ile sınırlandırılması, öğrencilerin gündelik hayatın farklı alanlarında okuma ihtiyacı duymalarında olumsuz etki yapacaktır. Bu sebeple metinlerin canlandırılmasında okumanın gündelik hayatın her bölümünde, mekân ve zaman sınırlaması olmaksızın gerçekleştirilebilir bir eylem olduğu anlamı aktarılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Egin, A. (2012). Gündelik yaşamın sosyolojik anlamları. *Sosyologca*, 4 (Temmuz-Aralık), 97-106.
- Doiron, R. & Asselin, M. (2011). Promoting a culture for reading in a diverse world. *International Federation of Library Associations and Institutions*, 37(2), 109–117.
- Hayes, D. A. & Reeadence, J. E. (1983). Transfer of learning from illustration-dependent text. *The Journal of Educational Research*, 76(4), 245-248.
- Manguel, A. (2004). *Okumanın tarihi*. İstanbul: YKY
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2005). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu (1-5. Sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2012a). *İlköğretim Türkçe ders kitabı 6*. (Editör: Kemalettin Deniz). Ankara: MEB Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2012b). *İlköğretim Türkçe ders kitabı 7*. (Editör: Kemalettin Deniz) Ankara: MEB Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2012c). *İlköğretim Türkçe ders kitabı 8*. (Editör: Murat Özbay) Ankara: MEB Yayınları.

- Smith, K.U. (1960). The scientific principles of textbook design and illustration. *Audio Visual Communication Review*, 8(1), 27-49.
- Ungan, S. (2008). Okuma alışkanlığımızın kültürel altyapısı. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1):218-228.